

На хвалі нацыянальнага адраджэння

“Якая маладосць прыгожая, але як яна хутка прамінае”, – гэту фразу італьянскага гуманіста Ларэнца Вала часам пераносяць на ўсю эпоху Адраджэння, маючы на ўвазе тыя высокія каштоўнасці, якія былі створаныя ў гэту эпоху, у эпоху, што так хутка, асвяціўшы цемрадзь еўрапейскага Сярэднявечча, сышла ў гісторыю. Змяніўшы адна адну, сышлі ў гісторыю і тыя адраджэнскія хвалі, якія былі ўзнятыя гуманістамі іншых часоў і народаў. Сапраўды, гэта былі перыяды (дзесяцігоддзі або нават гады) найвышэйшага ўздыму чалавечага духу. Але толькі еўрапейскаму Адраджэнню ў Познім Сярэднявеччы належыць некалькі стагоддзяў, усе ж наступныя хвалі распаўсюджваліся ў асноўным у межах аднаго дзесяцігоддзя. Апошняя, пятай, хваляй нацыянальнага адраджэння (з малой літары) лічыцца канец 1980-х – сярэдзіна 1990-х гг.

У гэты перыяд гуманістычная дзейнасць у Беларусі была звязана напрамую з ідэямі нацыянальнага адраджэння, найперш з прыярытэтам агульначалавечых каштоўнасцей, калі чалавек быў “мераю ўсіх рэчаў”, паводле анстарагрэцкага філосафа Пратэгора (яго думка прагучала ў творах гуманістаў ХІУ – пач. ХУІІ стст.). Адраджэнскія традыцыі звязваюцца таксама са зваротам у нацыянальнае мінулае да каранёў роднай культуры, затым – з пашырэннем міжнародных (міжнацыянальных) зносін, калі “сваё” дапаўняецца набыткамі “чужога”. Усё гэта актывізавалася ў канцы 1980 – пач. 90-х гг. у Беларусі.

У гэты перыяд актыўнасць адраджэнства выкладчыкаў-навукоўцаў была падмацавана магчымасцямі рэалізацыі гуманістычнай канцэпцыі асобы, шырокім полем самарэалізацыі, таму творчай, крэатыўнай была гэта рэакцыя на запатрабаванні грамадства. Гэта быў час, калі на чале кафедры беларускай літаратуры быў М.І. Мішчанчук. На кафедры, якая ў 1990-м г. мела ў сваім складзе 7 чалавек, у сярэдзіне 1990-х стала працаваць больш чым удвая болей выкладчыкаў. Асноўныя кірункі, якіх прытрымліваліся члены кафедры ў сваёй навуковай і вучэбна-метадычнай дзейнасці, а найперш М.І. Мішчанчук, адпавядалі вядучым прынцыпам нацыянальнага адраджэння: *сваё і чужое, мінулае і сучаснае, фальклор і літаратура, літаратура і культура...* На гэтай хвалі з навукова-творчай падтрымкай М.І. Мішчанчука быў створаны асобны факультэт – факультэт беларускай філалогіі і культуры.

Акрамя гэтага, да гуманістычных каштоўнасцей, якія распаўсюджваліся ў 1990-я гады, варта дадаць традыцыйную для Беларусі асветніцкую скіраванасць гэтай хвалі адраджэння. З ёю звязана пашырэнне культуры асветы, гуманістычных традыцый у розных сляях насельніцтва. Паўтара дзесяцігоддзя назад асветніцкая дзейнасць была звязана з рэалізацыяй новых адукацыйных тэхналогій, найперш з двума педагагічнымі канцэпцыямі: гуманітарызацыі, гуманізацыі сістэмы адукацыі, а таксама з вывучэннем беларускай літаратуры

ў кантэксце сусветнай. Відавочна, што адраджэнская парадыгма пашыралася ў межах усяго грамадства.

Канцэпцыя гуманітарызацыі, гуманізацыі сістэмы адукацыі была рэалізавана на кафедры беларускай літаратуры пад кіраўніцтвам М.І. Мішчанчука ў сувязі канцэпцыйнай кантэкстуальнага вывучэння беларускай літаратуры. Навуковае абгрунтаванне яна мела ў працах І.В. Шаблоўскай, у межах адукацыйнага працэсу рэалізоўвалася ў НІА МА РБ (пад кіраўніцтвам акад.М.А. Лазарука), яна была напоўнена канкрэтным зместам вядомымі навукоўцамі. М.І. Мішчанчук быў адным з натхняльнікаў і аўтарам розных праектаў, якія ім здзяйсняюцца і ў наш час: напісанне праграм, падручнікаў, дапаможнікаў... А тое, што гэтыя праграмы, дапаможнікі мелі сааўтараў, яшчэ раз сведчыць праз надзвычайныя камунікатыўныя здольнасці Мікалая Іванавіча: ён сапраўды здольны аб'ядноўваць людзей, працаваць разам з калегамі, быць цэнтрам такога культурна-асветніцкага напрамку навукова-метадычнай, творчай дзейнасці.

Асветніцкі кірунак новых на той час адукацыйных тэхналогій быў напоўнены канкрэтным зместам і рэалізоўваўся на розных факультэтах БДПУ, а таксама ў межах усёй Беларусі. Так, на факультэце былі ўведзены спекурсы, для чытання якіх М.І. Мішчанчук запрашаў вядомых дактароў навук (М.І. Мушынскага, В.П. Рагойшу, Г.П. Жураўлёва, С.С. Лаўшука і інш.). На іншых, у тым ліку негуманітарных факультэтах БДПУ (у тым ліку прыродазнаўчым, матэматычным, фізічным і інш.), выкладалася такая дысцыпліна, як “Айчынная і сусветная літаратура”. Айчынная – мелася на ўвазе беларуская літаратура, такелькі пазней, калі М.І. Мішчанчук пакінуў БДПУ, з тлумачэннем гэтай назвы (а таксама з пераразмеркаваннем на грузкі) узніклі праблемы: айчыннай стала ў большасці выпадкаў называцца руская літаратура. Акрамя адукацыйнай, гэта праца мела і творчы кірунак: спалучэнне “свайго” і “чужога”, мінулага і сучаснага, фальклору і літаратуры рэалізоўвалася ў мастацкай творчасці (напр. у перакладах), у навуковай дзейнасці (ывучэнне рускіх пісьменнікаў, творцаў розных эпох, прадстаўнікоў розных пакаленняў). Мастацкая, навуковая спадчына М.І. Мішчанчука адлюстроўвае ўсе гэтыя зацікаўленасці.

Надзвычай цікавы прыклад: каб прызнацца ў любові да сваёй Беларусі, паэт Мікалай Мішчанчук перакладае з рускай мовы на беларускую верш Зінаіды Гіпіус, у якім яна піша пра сваю веру ў Расію: “Яна не загіне – пэўна! // Яна не загіне, Расія. // Пакрые калоссе – верце! // Палі яе залатыя. // І мы не загінем – верце! // Ды што нам наша збавенне: // Расія ўратаецца – пэўна! // Час блізіцца ўваскрэшэння” [1, с. 140].

У другой палове 1990-х – напачатку 2000-х гг. стала праводзіцца ў жыццё класіцысцкая парадыгма развіцця беларускага грамадства. У ёй пераважаюць прыярытэты дзяржавы: пра гэта сведчаць, акрамя іншага, навуковыя выданні, напр. “Янка Купала і Якуб Колас і дзяржаўна-культурнае будаўніцтва”, Мн., 2007; нават расхожы слэнг “Купляйце беларускае!” ёсць не што іншае, як абарона вытворчасці нашай краіны, а не ўласна нацыянальных прыкмет або традыцый беларусаў. На жаль, пад пытанне ў наш час пастаўлены асветніцка-

адукацыйныя магчымасці не толькі беларускай літаратуры, але і літаратуры ўвогуле. Мастацкая культура, як асобнае поле творчай дзейнасці чалавека, як магчымасць далучэння да вышынў нацыянальнай і сусветнай літаратуры, вынесена за межы сярэдніх агульнаадукацыйных устаноў Беларусі. Здаецца, вось-вось гэты агеньчык духоўнасці ў ВНУ таксама згасне. А з ім перарвецца і сувязь пакаленняў, якая трымаецца на непасрэдных зносінах-кантактах між людзьмі, а не на найноўшых камп'ютарных тэхналогіях (бо менавіта яны і перарываюць сувязь паміж людзьмі, замяняючы яе на сувязь чалавека з машынай). І, можа, зусім невыпадкова ў сваёй кнізе вершаў “Струна надзеі” паэт Мішчанчук старонка ў старонку паставіў побач два вершы: адзін з іх прысвечаны “Памяці С.А.Янкоўскай” – “памяці...” (г.зн.таму, што так важна – захаваць памяць аб чалавеку, увогуле захоўваць памяць, бо гэта ёсць адзіная магчымасць пераемнасці – паміж людзьмі, паміж пакаленнямі... – [1, с. 50], а другі – “беспамяцтву”. У вершы “Сягоння мне пераказалі...” гучаць перажыванні з прычыны таго разрыву паміж пакаленнямі, які можна назваць “саступі месца маладому” – “Каб маладым не заміналі, // Старых закончыць шанаванне” [1, с. 51].

У пачатку верасня 2009 г. на Савеце БДПУ выступіў рэктар Кіеўскага педагагічнага універсітэта імя М.П. Драгамачава, доктар філасофскіх навук, чл.-кар. НАН Украіны В.П. Андрушчанк. Ён сказаў: “Трэба, каб на кафедрах у ВНУ стаялі адзін у аднаго на плячах гэты пакаленні выкладчыкаў”. Думаю, гэта думка не патрабуе каментарыяў. Выкажу толькі адну заўвагу: адно пакаленне аддзяляе ад другога 20 год. Калі прыслухацца да думкі украінскага навукоўцы, атрымліваецца: трэба каб на кафедрах працавалі 20-ці і 30-гадовыя, 40 і 50-цігадовыя, 60 і 70-цігадовыя, або настаўнікі і вучні, вучні і настаўнікі... І побач з імі – Мікалай Іванавіч Мішчанчук.

Таму надзвычай важным з’яўляецца працяг кожным асобным навукоўцам, прадстаўніком культуры гэтых асветніцка-гуманістычных традыцый, якія былі закладзены на хвалюх нацыянальнага адраджэння. Калі скарыстаць вядомы вобраз Гёсе, асветніцка-гуманістычны рух у апошнія дзесяцігоддзе стаў нагадваць далемніцтва ў краіну Усходу – “оно струилось ... навстречу свету, навстречу чуждым... наша Страна Востока была не просто страна, не географическое понятие, но она была отчизной и юностью души...” [2, с. 30, 36].

“Мне лашчыць вочы сонца Беларусі, // Дубы шляхі за далягляды значаць.. // Ды памяць апякаецца аб вусны // Зямлі дзяцінства... Не магу іначай” [1, с. 42].

Паломнікі нясуць праз землі і гады сімвал веры, “святым огнем пылающее сердце”, як сказаў бы Гётэ. Сапраўдным паломнікам, носбітам духоўных заваёў можа быць толькі той, хто служыць (“служыць бы рад – прислуживаться тошно”, паводле А. Грыбаедава). Слуга, але не раб.

«– То же бывает и с матерями. Произведя на свет детей и отдав им вместе с молоком свою красоту и силу, они сами делаются невзрачными, и никто их больше не замечает.

– Но это печально,– сказал я, не утруждая особо своего ума.

– ... Может это и печально, однако ведь и прекрасно. Так хочет закон... закон служения. Что хочет жить долго, должно служить...» [2, с. 40].

« Рупіцца пра лёс зямлі // Продкі нам правы далі, // Зерне спеліць у раллі, // Весці ў моры караблі...// Класці пад шнурок пракос, // Шанаваць красу бяроз...» [1, с. 40].

... “... вагоны трэцяга класа былі забіты сотнямі вытураных з Францыі польскіх рабочых, якія вярталіся ў сваю Польшчу... Я паглядзеў на бацьку. Цяжкі і голы, як камень, чэрап. Цела, скурчанае ў нязручным сне, засунутае ў рабочую спячоўку – адны бугры ды перапады. Не чалавек, а куча сырой гліны... Нясцерпна не выродліваець гэтай бясформеннай, скалечанай чалавечай гліны. Нясцерпна тое, што ў кожным з гэтых людзей, мажліва, забіты Моцарт.

Адзіна Дух сваім дыханнем на гліну здольны стварыць з яе Чалавека” [3, с. 223–226]. Гэтыя радкі з кнігі “Планета людзей” французскага пісьменніка 1-й паловы XX ст. Антуана дэ Сэнт-Экзюперы надзвычай дакладна кладуцца на наша жыццё. Але кожны выбірае, кім быць: гаспадаром або слугой, глінай або садоўнікам, які ўзрошчвае свой сад.

Гуманіст. Асветнік. Моцарт, Садоўнік. Паломнік у краіну Беларусі, яе Слуга. Такімі добрымі, такімі надзвычай аказнымі словамі можна назваць Мікалая Іванавіча. У лепшых традыцыях духоўнай спадчыны чалавецтва, якой ён прысвяціў, прысвячае сваё жыццё, прафесар Мікалай Іванавіч Мішчанчук выпраменіў і вядзе свой зямны, прафесійны, чалавечы шлях.

Літаратура:

1. Мішчанчук, М.І. Струна надзеі: вершы, паэмы, пераклады / М. Мішчанчук. – Брэст : Альтэрнатыва, 2009. – 148 с.
2. Гессе, Г. Избранное: Сборник / Пер. з ням. / Г. Гессе. – М. : Радуга, 1984. – 592 с.
3. Сэнт-Экзюперы, А. Планета людзей: Выбранае / Пер. з франц. / А. Сэнт-Экзюперы. – Мінск : Маст.літ., 1984. – 397 с.